

Noli regibus, o Lamuel, noli regibus dare vinum : A
 quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas.
 Ne forte bibant, et obliviscantur judiciorum,
 et mutent causam filiorum pauperis.
 Date sicera mœrentibus,
 et vinum his qui amaro sunt animo.
 Bibant, et obliviscantur egestatis suæ,
 et doloris sui non recordentur amplius.
 Aperi os tuum muto,
 et causis omnium filiorum qui pertranseunt :
 Aperi os tuum, decerne quod justum est,
 et judica in opem et pauperem.
 [Aleph.] Mulierem fortem quis inveniet ? procul,
 et de ultimis finibus pretium ejus.
 [Beth.] Confidit in ea cor viri sui, et spoliis non
 indigebit.
 [Ghimel.] Reddet ei bonum, et non malum, omnibus
 diebus vitæ suæ.
 [Daleth.] Quæsit lanam et linum, et operata est
 consilio manuum suarum.
 [He.] Facta est quasi navis institoris, de longe
 portans panem suum.
 [Vav.] Et de nocte surrexit, deditque prædam do-
 mesticis suis, et cibaria ancillis suis.
 [Zain.] Consideravit agrum, et emit eum : de fru-
 ctu manuum suarum plantavit vineam.
 [Hheth.] Accinxit fortitudine lumbos suos, et robo-
 ravit brachium suum.
 [Teth.] Gustavit et vidit quia bona est negotiatio

verbum דַּרְכֵיךָ *darkekchecha*, sive *derakeka*, vias tuas
 significat. MART. — Ita et Complutensis Latina
 editio, et melioris notæ codices Hieronymiani

ejus : non exstinguetur in nocte lucerna illius.
 [Iod.] Manum suam misit ad fortia, et digiti ejus
 apprehenderunt fusum.
 [Caph.] Manum suam aperuit inopi, et palmas
 suas extendit ad pauperem.
 [Lamed.] Non timebit domui suæ a frigoribus nivis :
 omnes enim domestici ejus vestiti sunt dupli-
 cibus.
 [Mem.] Stragulatam vestem fecit sibi : byssus et
 purpura indumentum ejus.
 [Nun.] Nobilis in portis vir ejus, quando sederit
 cum senatoribus terræ.
 [Samech.] Sindonem fecit, et vendidit, et cingulum
 tradidit Chananæo.
 [Ain.] Fortitudo et decor indumentum ejus, et ri-
 debit in die novissimo.
 [Phe.] Os suum aperuit sapientiæ, et lex clemen-
 tiæ in lingua ejus.
 [Sade.] Considerat semitas domus suæ, et panem
 otiosa non comedit.
 [Coph.] Surrexerunt filii ejus, et beatissimam præ-
 dicaverunt : vir ejus, et laudavit eam.
 [Res.] Multæ filiæ congregaverunt divitias ; tu su-
 pergressa es universas.
 [Sin.] Fallax gratia, et vana est pulchritudo :
 mulier timens Dominum, ipsa laudabitur.
 [Thav.] Date ei de fructu manuum suarum : et
 laudent eam in portis opera ejus.

juxta Hebræum דַּרְכֵיךָ, vias tuas præferunt : ubi
 alii divitias, alii delicias habent.

Explicuit liber Proverbiorum.

INCIPIT

LIBER ECCLESIASTES,

Hebraice dictus

COELETH.

VERBA ECCLESIASTÆ¹ FILII DAVID REGIS JERUSALEM.

(Cap. I.) Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes : C
 vanitas vanitatum, et omnia vanitas.
 Quid habet amplius homo,
 de universo labore suo, quo laborat sub sole ?
 Generatio præterit, et generatio advenit.
 terra vero in æternum stat.
 Oritur sol, et occidit,
 et ad locum suum revertitur :
 Ibique renascens, gyrat per meridiem,
 et flectitur ad aquilonem :
 Lustrans universa in circuitu pergat spiritus,
 et in circulos suos regreditur,
 Omnia flumina intrant in mare,
 et mare non redundat :
 Ad locum, unde exeunt flumina, revertuntur,
 ut iterum fluant.
 Cunctæ res diffaciles :
 non potest eas homo explicare sermone.
 Non saturatur oculus visu,
 nec auris impletur auditu.

Quid est quod fuit ?
 ipsum quod futurum est :
 Quid est quod factum est ?
 ipsum quod faciendum est.
 Nihil sub sole novum,
 nec valet quisquam dicere : Ecce hoc recens est ;
 Jam enim præcessit in sæculis ;
 quæ fuerunt ante nos,
 Non est priorum memoria :
 sed nec eorum quidem, quæ postea futura sunt,
 erit recordatio apud eos,
 qui futuri sunt in novissimo.

EGO ECCLESIASTES

fui rex Israel in Jerusalem.
 Et proposui in animo meo quærere
 et investigare sapienter
 de omnibus quæ fiunt sub sole.
 Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis ho-
 minum,

¹ In cunctis mss. codicibus exscriptores posuerunt. *Verba Ecclesiastes*, etc. quasi *Ecclesiastes* nomen
 esset inflexibile aut Hebræum. MART.

ut occuparentur in ea.
 Vidi cuncta, quæ fiunt sub sole,
 et ecce universa vanitas, et afflictio spiritus.
 Perversi difficile corriguntur,
 et stultorum infinitus est numerus.
 Locutus sum in corde meo, dicens :
 Ecce magnus effectus sum,
 et præcessi sapientia omnes,
 qui fuerunt ante me in Jerusalem :
 et mens contemplata est multa sapienter, et
 didicit.
 Dedique cor meum, ut scirem prudentiam, atque
 doctrinam,
 erroresque et stultitiam ;
 Et agnovi quod in his quoque esset labor,
 et afflictio spiritus :
 Eo quod in multa sapientia, multa sit indignatio :
 et qui addit scientiam, addit laborem [Al.
 dolorem].
 (Cap. II.) Dixi ego in corde meo :
 Vadam, et affluam deliciis,
 et fruam bonis.
 Et vidi quod hoc quoque esset vanitas.
 Risum reputavi errorem :
 et gaudio dixi : Quid frustra deciperis ?
 Cogitavi in corde meo abstrahere a vino carnem
 meam,
 ut animum meum transferrem ad sapientiam,
 devitaremque stultitiam.
 Donec viderem quid esset utile filiis hominum :
 quo facto opus est sub sole numero dierum vitæ
 suæ.
 Magnificavi opera mea :
 ædificavi mihi domos,
 et plantavi vineas :
 Feci hortos, et pomaria,
 et consevi ea cuncti generis arboribus ;
 Et extruxi mihi piscinas aquarum,
 ut irrigarem silvam lignorum germinantium ;
 Possedi servos et ancillas,
 multamque familiam habui :
 Armenta quoque, et magnos ovium greges,
 ultra omnes qui fuerunt ante me in Jerusalem :
 Coacervavi mihi argentum, et aurum, et
 substantias regum, ac provinciarum ;
 Feci mihi cantores, et cantatrices,
 et delicias filiorum hominum,
 Scyphos et urceos in ministerio ad vina fundenda,
 et supergressus sum opibus omnes qui fuerunt
 ante me in Jerusalem.
 Sapientia quoque perseveravit mecum :
 et omnia, quæ desideraverunt oculi mei, non
 negavi eis :
 Nec prohibui cor meum quin omni voluptate frue-
 retur,
 et oblectaret se in his quæ præparaveram :
 Et hanc ratus sum partem meam,
 si uterer labore meo.
 Cumque me convertissem ad universa opera, quæ
 fecerant manus meæ,
 et ad labores, in quibus frustra sudaveram,
 Vidi in omnibus vanitatem et afflictionem animi,
 et nihil permanere sub sole.
 Transivi ad contemplandum sapientiam,
 erroresque et stultitiam.
 Quid est, inquam, homo,
 ut sequi possit regem Factorem suum ?
 Et vidi quia tantum præcederet sapientia stultitiam,

A quantum differt lux a tenebris.
 Sapientis oculi in capite ejus :
 stultus in tenebris ambulat :
 et didici quod unus utriusque esset interitus.
 Et dixi in corde meo :
 Si unus et stulti et meus occasus erit,
 quid mihi prodest quod majorem sapientiæ dedi
 operam ?
 Locutus cum mente mea,
 animadverti quod hoc quoque esset vanitas.
 Non enim erit memoria sapientis similiter ut stulti
 in perpetuum,
 et futura tempora oblivione cuncta pariter ope-
 rient.
 Moritur doctus ² similiter et indoctus :
 et idcirco tæduit me vitæ meæ,
 Videntem mala universa esse sub sole,
 et cuncta vanitatem et afflictionem spiritus :
 Rursus detestatus sum omnem industriam meam,
 qua sub sole studiosissime laboravi,
B Habiturus hæredem post me,
 quem ignoro, utrum sapiens an stultus futurussit,
 Et dominabitur in laboribus meis,
 quibus desudavi et sollicitus fui :
 et est quidquam tam vanum ?
 Unde cessavi,
 renuntiavique cor meum ultra laborare sub sole.
 Nam cum alius laboret in sapientia, et doctrina,
 et sollicitudine,
 homini otioso quæsitæ dimittit :
 et hoc ergo vanitas ³, et magnum malum.
 Quid enim proderit homini de universo labore suo,
 et afflictione spiritus, qua sub sole cruciatus est ?
 Cuncti dies ejus doloribus et ærumnis pleni sunt,
 neo per noctem mente requiescit :
 et hoc ergo vanitas est ⁴.
 Nonne melius est comedere et bibere,
 et ostendere animæ suæ bona de laboribus suis ?
 et hoc de manu Dei est.
C Quis ita vorabit,
 et deliciis affluet ut ego ?
 Homini bono in conspectu suo dedit Deus sapien-
 tiam,
 et scientiam, et lætitiā :
 Peccatori autem dedit afflictionem, et curam super-
 fluum,
 ut addat, et congreget, et tradat ei qui placuit
 Deo :
 sed et hoc vanitas, et cassa sollicitudo mentis.
 (Cap. III.) Omnia tempus habent,
 et suis spatiis transeunt universa sub cælo.
 Tempus nascendi,
 et tempus moriendi.
 Tempus plantandi,
 et tempus evellendi quod plantatum est.
 Tempus occidendi,
 et tempus sanandi.
 Tempus destruendi,
 et tempus ædificandi.
 Tempus flendi,
 et tempus ridendi.
 Tempus plangendi,
 et tempus saltandi.
 Tempus spargendi lapides,
 et tempus colligendi.
 Tempus amplexandi,
 et tempus longe fieri a complexibus.
D Tempus acquirendi,

¹ Corbeiensis ms. num. i, addit et dolorem, quod emendatores posuerunt in plurimis exemplaribus, ubi prima manu scriptum erat, addit laborem. Uterque Canon, Carcassonensis videlicet ac Memmianus, purum retinet contextum. MART.

² Aliquot mss. cum Canone Carcass. emendato, similiter ut indoctus. MART.

³ Memmianum hic Canonem secuti sumus. Carcassonensis legit interrogative : *Et hæc nonne vanitas est?* Cui consonant quam plures mss. codices. MART.

⁴ Sub interrogandi nota Vulgatus interpres et quidam penes Martian. mss. *et hoc (al. hæc) nonne vanitas est?*

et tempus perdendi.
 Tempus custodiendi,
 et tempus abjiciendi.
 Tempus scindendi,
 et tempus consuendi.
 Tempus tacendi,
 et tempus loquendi.
 Tempus dilectionis,
 et tempus odii.
 Tempus belli,
 et tempus pacis.
 Quid habet amplius homo
 de labore suo?
 Vidi afflictionem, quam dedit Deus filiis hominum,
 ut distendantur in ea.
 Cuncta fecit bona in tempore suo,
 et mundum tradidit disputationi eorum,
 ut non inveniat homo opus, quod operatus est
 Deus
 ab initio usque ad finem.
 Et cognovi quod non esset melius
 nisi lætari, et facere bene in vita sua.
 Omnis enim homo, qui comedit et bibit,
 et videt bonum de labore suo, hoc donum Dei
 est.
 Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus,
 perseverent in perpetuum :
 Non possumus eis quidquam addere,
 nec auferre, quæ fecit Deus ut timeatur.
 Quod factum est, ipsum permanet :
 quæ futura sunt, jam fuerunt :
 et Deus instaurat quod abiit.
 Vidi sub sole in loco iudicii impietatem,
 et in loco justitiæ iniquitatem.
 Et dixi in corde meo :
 justum et impium iudicabit Deus,
 et tempus omnis rei tunc erit.
 Dixi in corde meo de filiis hominum,
 ut probaret eos Deus,
 et ostenderet similes esse bestiis.
 Idcirco unus interitus est hominis et jumentorum,
 et æqua utriusque conditio :
 Sicut moritur homo, sic et illa moriuntur :
 similiter spirant omnia,
 et nihil habet homo jumento amplius :
 Cuncta subjacent vanitati,
 et omnia pergunt ad unum locum :
 de terra facta sunt, et in terram pariter rever-
 tuntur.
 Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sur-
 sum,
 et si spiritus jumentorum descendat deorsum :
 Et deprehendi nihil esse melius
 quam lætari hominem in opere suo,
 et hanc esse partem illius.

¹ Editi libri, in hoc quoque vanitas est; sed melius ac Hebræo magis proximum quod nos edidimus ad fidem plurimorum mss. exemplariorum. MART.

² Huc transtulerunt exscriptores comma istud integrum: *Et appropinqua, ut audias.* Id quidem abest in *Speculo* S. Augustini, et in ms. Colbertino Aniciensi positum est in margine, manu recentiori. Regius quoque corruptus est ab aliquo emendatore, qui hæc sacro textui intermiscuit, cum antea purus legeretur absque tali additamento. in Canone Carcassonensi eadem verba leguntur, sed extra seriem et supra contextum imposita: in Memmiano autem positus visitur idem versiculus inconfusus, ac primo linearum ductu. Scilendum tamen hoc mutuatum esse ex editione Græca LXX Interpretum, aut ex Commentariis Hieronymi in Ecclesiasten, ubi magis Septuaginta consuetudini se coaptavit; hic enim sufficienter expressus est textus Hebraicus וקרוב לשמע מתה הכסילים זבח vocarob lischmoa mihtheth hakkesiliu zabahh, per hæc La-

A Quis enim eum adducet, ut post se futura cognoscat?

(Cap. IV.) Verti me ad alia,
 et vidi calumnias, quæ sub sole geruntur,
 Et lacrymas innocentium,
 et neminem consolatorem :
 Nec posse resistere eorum violentiæ,
 cunctorum auxilio destitutos.
 Et laudavi magis mortuos, quam viventes :
 et feliciorum utroque iudicavi, qui necdum natus
 est, nec vidit mala, quæ sub sole fiunt.
 Rursum contemplatus sum omnes labores hominum,
 et industrias :
 Animadverti patere invidiæ proximi :
 et in hoc ergo vanitas, et cura superflua est.
 Stultus complicat manus suas,
 et comedit carnes suas, dicens
 Melior est pugillus cum requie,
 quam plena utraque manus cum labore, et afflic-
 ctione animi.

B Considerans reperi et aliam vanitatem sub sole :
 unus est, et secundum non habet,
 non filium, non fratrem,
 Et tamen labore non cessat,
 nec satiantur oculi ejus divitiis :
 Neo recogitat, dicens :
 Cui laboro, et fraudo animam meam bonis?
 et [Al. in] hoc quoque vanitas est ¹,
 et afflictio pessima.

Melius est ergo duo simul esse, quam unum :
 habent enim emolumentum societatis suæ :
 si unus ceciderit, ab altero fulcietur :

Væ soli; quia cum ceciderit,
 non habet sublevantem se.
 Et si dormierint duo, fovebuntur mutuo;
 unus quomodo calefiet?

Et si quispiam prævaluerit contra unum,
 duo resistunt ei :

C funiculus triplex difficile rumpitur.

Melior est pauper et sapiens,
 rege sene et stulto,
 qui nescit prævidere in posterum.
 Quod et de carcere catenisque interdum quis egre-
 diatur ad regnum :
 et alius natus in regno, inopia consumatur.
 Vidi cunctos viventes, qui ambulant sub sole
 cum adolescente secundo, qui consurget pro eo.
 Infinitus numerus est populi
 omnium, qui fuerunt ante eum :
 Et qui postea futuri sunt,
 et non lætabuntur in eo :
 Sed et hoc vanitas
 et afflictio spiritus,
 Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei ²,
 multo enim melior est obedientia, quam stulto-

lina verba, multo enim melior est obedientia, quam stultorum victima : quia apud Hebræos propinquus ad audiendum, et obediens unum et idem sunt. MART.— Quæ sequuntur hujus versiculi in Hebræo archetypo verba, sic se habent וקרוב לשמע מתה הכסילים זבח : quæ sic ad verbum interpretantur, et appropinqua ad audiendum, ne des (vel, magis quam ut des) stultorum sacrificium. Si Hieronymus priora illa quæ diximus, et appropinqua ad audiendum, commodo satis sensu ex Hebraica interpretatus est phrasi, multo melior est obedientia, quod est, eligito magis audire, sive obedire. Hinc jure collegit ante nos editor Benedictinus, minime videri Hieronymiana illa, et appropinqua, ut audias, quæ cum mss. quidam, tum editi omnes interserunt, subsequenti simul retenta interpretatione, multo enim melior est obedientia, quæ ejusdem in Hebraico sententiæ altera est expositio. Notatum quoque, illa in S. Augustini Speculo non haberi.

rum victimæ.
 qui nesciunt quid faciant mali.
 (Cap. V.) Ne temere quid loquaris.
 neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo.
 Deus enim in cœlo, et tu super terram :
 idcirco sint pauci sermones tui.
 Multas curas sequuntur somnia,
 et in multis sermonibus invenitur stultitia.
 Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere :
 displicet enim ei infidelis et stulta promissio :
 sed quodcumque voveris, redde.
 Multoque melius est non vovere,
 quam post votum promissa non reddere.
 Ne dederis os tuum, ut peccare facias carnem tuam :
 neque dicas coram angelo : Non est providentia :
 Ne forte iratus Deus super sermone tuo,
 dissipet cuncta opera manuum tuarum.
 Ubi multa sunt somnia,
 plurimæ vanitates, et sermones innumeri.
 tu vero Deum time :
 Si videris calumnias egenorum, et violenta iudicia.
 et subverti justitiam in provincia,
 Non mireris super hoc negotio :
 quia excelso alius excelsior est,
 Et super hos quoque eminentiores sunt alii,
 et insuper universæ terræ rex imperat servienti.
 Avarus non implebitur pecunia :
 et qui amat divitias, fructus non capiet ex eis,
 et hoc ergo vanitas.
 Ubi multæ sunt opes,
 multi et qui comedunt eas.
 Et quid prodest possessori,
 nisi quod cernit divitias oculis suis?
 Dulcis est somnus operanti,
 sive parum, sive multum comedat :
 saturitas autem divitis non sinit dormire eum.
 Est et alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole
 divitiæ conservatæ in malum domini sui :
 pereunt enim in afflictione pessima :
 Generavit filium, qui in summa egestate erit :
 sicut egressus est nudus de utero matris suæ, sic
 revertetur,
 et nihil auferet secum de labore suo.
 Miserabilis prorsus infirmitas ;
 quo modo venit, sic revertetur.
 Quid ergo prodest ei quod laboravit in ventum,
 cunctis diebus vitæ suæ ?
 Comedit in tenebris et in curis multis,
 et in ærumna atque tristitia.
 Hoc itaque mihi visum est bonum,
 ut comedat quis, et bibat,
 et fruatur lætitia ex labore suo,
 quo laboravit ipse sub sole,
 Numero dierum vitæ suæ,
 quos dedit ei Deus :
 et hæc pars illius.
 Et omni homini, cui dedit Deus divitias, atque substantiam,
 potestatemque ei tribuit ut comedat ex eis,
 et fruatur parte sua, et lætetur de labore suo
 hoc est donum Dei.
 Non enim satis recordabitur dierum vitæ suæ,
 eo quod Deus occupet deliciis cor ejus.
 (Cap. VI.) Est et aliud malum, quod vidi sub sole
 et quidem frequens apud homines :
 Vir, cui dedit Deus divitias, et substantiam et ho-

A norem,
 et nihil deest animæ ejus, ex omnibus quæ desiderat :
 Nec tribuit ei potestatem Deus ut comedat ex eo.
 sed homo extraneus vorabit illud :
 Hoc vanitas, et magna miseria est.
 Si genuerit quispiam centum¹,
 et vixerit multos annos,
 et plures dies ætatis habuerit,
 et anima illius non utatur bonis substantiæ suæ,
 sepulturaque careat :
 De hoc ego pronuntio.
 quod melior illo sit abortivus,
 Frustra enim venit, et pergit ad tenebras,
 et oblivione delebitur nomen ejus.
 Non vidit solem,
 neque cognovit distantiam boni et mali :
 Etiam si duobus millibus annis vixerit,
 et non fuerit perfructus bonis :
 nonne ad unum locum properant omnia ?
 B Omnis labor hominis in ore ejus :
 sed anima illius non implebitur.
 Quid habet amplius sapiens a stulto ?
 et quid pauper, nisi ut pergat illuc,
 ubi est vita ?
 Melius est videre quod cupias.
 quam desiderare quod nescias ;
 Sed et hoc vanitas est,
 et præsumptio spiritus.
 Qui futurus est, jam vocatum est nomen ejus :
 et scitur quod homo sit.
 et non possit contra fortiorem se in iudicio contendere.
 Verba sunt plurima,
 multam in disputando habentia vanitatem.
 (Cap. VII.) Quid necesse est homini majora se querere.
 cum ignoret quid conducat sibi vita sua,
 numero dierum peregrinationis suæ,
 et tempore quod velut umbra præterit ?
 C Aut quis ei poterit indicare.
 quid post eum futurum sub sole sit ?
 Melius est nomen bonum, quam unguenta pretiosa :
 et dies mortis die nativitatis.
 Melius est ire ad domum luctus,
 quam ad domum convivii :
 In illa enim finis cunctorum admonetur hominum,
 et vivens cogitat quid futurum sit².
 Melior est ira risu :
 quia per tristitiam vultus, corrigitur animus delinquentis.
 Cor sapientium ubi tristitia est,
 et cor stultorum ubi lætitia.
 Melius est a sapiente corripui,
 quam stultorum adulatione decipi.
 Quia sicut sonitus spinarum ardentium sub olla,
 sic risus stulti :
 sed et hoc vanitas.
 D Calumnia conturbat sapientem,
 et perdet robur cordis illius.
 Melior est finis orationis, quam principium.
 melior est patiens arrogante.
 Ne velox sis ad irascendum :
 quia ira in sinu stulti requiescit.
 Ne dicas : Quid, putas, causæ est
 quod priora tempora meliora fuere quam nunc
 sunt ?
 stulta enim est hujuscemodi interrogatio.

¹ Non habet Hebræus verbum *filios*, quod non nulli mss. hic retinent cum editis. MART. — Vulgata subjungit *liberos*, quidam mss. *filios* : nihil vero Hebræus textus.

² In aliquot mss. codicibus legitur, *quid futurus sit*. Cæterum hanc divisionem versuum agnoscit S. Hieronymus, cum ait : *Novissimum versum aper-*

tius interpretatus est Symmachus, dicens : et qui vivit, respiciet ad mentem. Vide librum Commentariorum Hieronymi in caput septimum Ecclesiastæ, et Speculum S. Augustini ; quia omnino sibi consentiunt infra vers. 8 et 10 Vulgatæ nostræ ; id est, in versiculorum distinctione ; quam Canonis exemplaria retinent. MART.

Utilior est sapientia cum divitiis.
 et magis prodest videntibus solem.
 Sicut enim protegit sapientia,
 sic protegit pecunia.
 Hoc autem plus habet cruditio et sapientia,
 quod vitam tribuunt possessori suo.
 Considera opera Dei,
 quod nemo possit corrigere quem ille despexit.
 In die bona frui bonis.
 et malam diem præcave.
 Sicut enim hanc, sic et illam fecit Deus,
 ut non inveniat homo contra eum justas queri-
 monias.
 Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ :
 Justus perit in justitia sua,
 et impius multo vivit tempore in malitia sua.
 Noli esse justus multum :
 Neque plus sapias quam necesse est,
 ne obstupescas.
 Ne impie agas multum :
 et noli esse stultus, ne moriaris in tempore non
 tuo.
 Bonum est te sustentare justum,
 sed et ab illo ne subtrahas manum tuam :
 quia qui Deum timet, nihil negligit.
 Sapientia confortavit sapientem
 super decem principes civitatis.
 Non est enim homo justus in terra,
 qui faciat bonum, et non peccet.
 Sed et cunctis sermonibus, qui dicuntur,
 ne accomodes cor tuum :
 Ne forte audias servum tuum maledicentem tibi :
 scit enim tua conscientia, quia et tu crebro male-
 dixisti aliis.
 Cuncta tentavi in sapientia.
 Dixi : Sapiens efficiar :
 Et ipsa longius recessit a me multo magis quam
 erat :
 et alta profunditas, quis inveniet eam ?
 Lustravi universa animo meo,
 ut scirem, et considerarem, et quærerem sapien-
 tiam, et rationem :
 Et ut cognoscerem impietatem stulti,
 et errorem imprudentium :
 Et inveni amariorum morte mulierem,
 quæ laqueus venatorum est,
 et sagena cor ejus,
 Vincula sunt manus illius :
 qui placet Deo, effugiet illam :
 qui autem peccator est, capiatur ab illa.
 Ecce hoc inveni, dixit Ecclesiastes, unum et alte-
 rum,
 ut invenirent¹ rationem, quam adhuc quærit anima
 mea,
 et non inveni.
 Virum de mille unum reperi,
 mulierem ex omnibus non inveni.
 Solummodo hoc inveni, quod fecerit Deus homi-
 nem reatum,
 et ipse se infinitis miscuerit quæstionibus.
 Quis talis ut sapiens est ?
 et quis cognovit solutionem verbi
 (Cap. VIII.) Sapientia hominis lucet in vultu ejus,
 et potentissimus faciem illius commutabit.
 Ego os regis observo,
 et præcepta juramenti Dei.
 Ne festines recedere a facie ejus,
 neque permanes in opere malo :
 Quia omne, quod voluerit, faciet :
 et sermo illius potestate plenus est :
 nec dicere ei quisquam potest : Quare ita facis ?
 Qui custodit præceptum,

A non experietur quidquam mali.
 Tempus et responsionem
 cor sapientis intelligit.
 Omni negotio tempus est, et opportunitas,
 et multa hominis afflictio :
 Quia ignorat præterita,
 et ventura nullo scire potest nuntio.
 Non est in hominis potestate prohibere spiritum,
 nec habet potestatem in die mortis :
 Nec finitur quiescere ingruente bello,
 neque salvabit impietas impium.
 Omnia hæc consideravi,
 et dedi cor meum in cunctis operibus, quæ sunt
 sub sole.
 Interdum dominatur homo homini
 in malum suum.
 Vidi impios sepultos :
 qui etiam cum adhuc viverent, in loco sancto
 erant,
 et laudabantur in civitate quasi justorum operum :
 sed et hoc vanitas est.
 Etenim quia non profertur cito contra malos sen-
 tentia,
 absque ullo timore filii hominum perpetrant mala.
 Attamen peccator ex eo quod cœnties facit malum,
 et per patientiam sustentatur,
 Ego cognovi quod erit bonum timentibus Deum,
 qui verentur faciem ejus.
 Non sit bonum impio, nec prolongentur dies ejus,
 sed quasi umbra transeant qui non timent faciem
 Dei.
 Est et alia vanitas, quæ sit super terram :
 sunt justi, quibus multa proveniunt,
 quasi opera egerint impiorum.
 Et sunt impii, qui ita securi sunt.
 quasi justorum facta habeant :
 sed et hoc vanissimum judico.
 Laudavi igitur lætitiã,
 quod non esset homini bonum sub sole,
 Nisi quod comederet, et biberet atque gauderet,
 et hoc solum secum auferret de labore suo,
 in diebus vitæ suæ quos dedit ei Deus sub sole.
 Et apposuit cor meum, ut scirem sapientiam,
 et intelligerem distentionem² quæ versatur in
 terra :
 Est homo, qui diebus ac noctibus somnum non capit
 oculis,
 Et intellexi, quod omnium operum Dei
 nullam possit homo invenire rationem,
 eorum quæ fiunt sub sole :
 et quanto plus laboraverit ad quærendum,
 tanto minus inveniat :
 Etiam si dixerit sapiens se nosse,
 non poterit reperire,
 (Cap. IX.) Omnia hæc tractavi in corde meo,
 ut curiose intelligerem :
 Sunt justi atque sapientes,
 et opera eorum in manu Dei :
 D Et tamen nescit homo, utrum amore an odio dignus
 sit :
 sed omnia in futurum servantur incerta :
 Eo quod universa æque eveniant
 justo et impio,
 bono et malo,
 mundo et immundo,
 Immolanti victimas,
 et sacrificia contemnti.
 Sicut bonus, sic et peccator :
 ut perjurus, ita et ille qui verum dejerat.
 Hoc est pessimum inter omnia, quæ sub sole fiunt,
 quia eadem cunctis evenient.
 Unde et corda filiorum hominum implentur malitia,

¹ S. ipse Pater in Commentario cum interpre-
 tatus esset, *unam ad unam, ut invenirem*, etc., He-
 braico sermone se propius tradidit adhæsisse.

² Complutensis Latina editio cum aliis haud pau-
 cis, *Dissensionem*, Glossa interlinearis *Distractio-
 nem* præfert

et contemptu in vita sua,
 et post hæc ad inferos deducuntur.
 Nemo est qui semper vivat,
 et qui hujus rei habeat fiduciam :
 Melior est canis vivus leone mortuo.
 Viventes enim sciunt esse morituros.
 Mortui vero nihil noverunt amplius,
 nec habent ultra meroedem,
 quia oblivioni tradita est memoria eorum.
 Amor quoque, et odium, et invidiæ simul perierunt,
 nec habent partem in hoc sæculo,
 et in opere quod sub sole geritur.
 Vade ergo, et comede in lætitia panem tuum,
 et bibe cum gaudio vinum tuum :
 quia Deo placent opera tua.
 Omni tempore sint vestimenta tua candida,
 et oleum de capite tuo non deficiat.
 Perfruere vita cum uxore, quam diligis,
 cunctis diebus vitæ instabilitatis tuæ :
 qui dati sunt tibi sub sole
 omni tempore vanitatis tuæ,
 Hæc est enim pars in vita,
 et in labore tuo, quo laboras sub sole.
 Quodcumque potest manus tua facere,
 instanter operare :
 Quia nec opus, nec ratio,
 nec sapientia, nec scientia
 erunt apud inferos, quo tu properas.
 Verti me ad aliud, et vidi sub sole,
 nec velocium esse cursum,
 nec fortium bellum,
 nec sapientium panem,
 nec doctorum divitias,
 nec artificum gratiam :
 sed tempus casumque in omnibus.
 Nescit homo finem suum :
 sed sicut pisces capiuntur hamo,
 et sicut aves laqueo comprehenduntur :
 Sic capiuntur homines in tempore malo,
 cum eis extemplo supervenerit.
 Hanc quoque sub sole vidi sapientiam,
 et probavi maximam.
 Civitas parva, et pauci in ea viri :
 venit contra eam rex magnus, et vallavit eam :
 Extruxitque munitiones per gyrum,
 et perfecta est obsidio.
 Inventusque est in ea vir pauper et sapiens,
 liberavit urbem per sapientiam suam.
 Et nullus deinceps recordatus est hominis illius
 pauperis.
 Et dicebam ego, meliorem esse sapientiam fortitu-
 dine.
 Quomodo ergo sapientia pauperis contempta est,
 et verba ejus non sunt audita ?
 Verba sapientium audiuntur in silentio,
 plus quam clamor principis inter stultos.
 Melior est sapientia, quam arma bellica :
 et qui in uno peccaverit multa bona perdet.
 (Cap. X.) Muscæ morientes
 perdunt suavitatem unguenti.
 Pretiosior est sapientia et gloria,
 parva ad tempus stultitia.
 Cor sapientis in dextera ejus,
 et cor stulti in sinistra illius.
 Sed et in via stultus ambulans ¹,

A cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat.
 Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te,
 locum tuum ne dimiseris :
 quia curatio cessare faciet peccata maxima.
 Est malum quod vidi sub sole,
 quasi per errorem egrediens a facie principis :
 Positum stultum in dignitate sublimi,
 et divites sedere deorsum.
 Vidi servos in equis,
 et principes ambulantes quasi servos super ter-
 ram.
 Qui fodit foveam, incidet in eam :
 et qui dissipat sepem, mordebit eum coluber.
 Qui transfert lapides, affligetur in eis :
 et qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis.
 Si retusum fuerit ferrum,
 et hoc non ut prius, sed hebetatum erit :
 Multo labore exacuatur,
 et post industriam sequetur sapientia.
 B Si mordeat serpens in silentio,
 nihil eo minus habet qui occulte detrahit.
 Verba oris sapientis gratia :
 et labia insipientis præcipitabunt eum :
 Initium verborum ejus stultitia,
 et novissimum oris illius error pessimus.
 Stultus verba multiplicat.
 Ignorat homo, quid ante se fuerit :
 et quod post futurum est, quis illi poterit indi-
 care ?
 Labor stultorum affliget eos,
 qui nesciunt in urbem pergere.
 Væ tibi, terra, cujus rex est puer,
 et cujus principes mane comedunt.
 Beata terra, cujus rex nobilis est,
 et cujus principes vescuntur in tempore suo,
 ad reficiendum, et non ad luxuriam.
 In pigritiis humiliabitur contignatio,
 et in infirmitate manuum perstillabit domus.
 C In risum faciunt panem, et vinum ut epulentur vi-
 ventes ² :
 et pecuniæ obediunt omnia.
 In cogitatione tua regi ne detrahas,
 et in secreto cubiculi tui ne maledixeris diviti.
 Quia avis cæli portabit vocem tuam,
 et qui habet pennas annuntiabit sententiam.
 (Cap. XI.) Mitte panem tuum super transeuntes
 aquas :
 quia post multa tempora invenies illum.
 Da partem septem, nec non et octo :
 quia ignoras quid futurum sit mali super terram.
 Si repletæ fuerint nubes,
 imbrem super terram effundent.
 Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem,
 in quocumque loco ceciderit, ibi erit.
 Qui observat ventum, non seminat :
 et qui considerat nubes, nunquam metet.
 Quomodo ignoras quæ sit via spiritus,
 et qua ratione compingantur ossa in ventre præ-
 gnantis :
 sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.
 Mane semina semen tuum,
 et vespere ne cesset manus tua :
 Quia nescis quid magis oriatur, hoc an illud,
 et si utrumque simul, melius erit.
 Dulce lumen,

¹ Sanctus Hieronymus in Commentariis ad hunc locum, colon istud integrum duobus versibus constans in exemplaribus Canonis, unum dicit esse versiculum : *Sequentis autem versiculi*, verba sunt S. Doctoris, in quo ait : *Sed et in via cum stultus ambulat, cor ejus indiget, et dicit : omnis insipiens est ; hic est sensus*, etc. Agnoscit igitur hoc loco versiculorum distinctionem, quam vocamus Masoreticam, in Hebræis voluminibus usurpatam. E contra versu 15 hujus capituli, plures dicit versicu-

los existere in una sententia aut unico versu Vulgatæ nostræ; nam cum hanc Scripturam recitasset: *Labor stultorum affligit eos, qui nesciunt ire in civitatem*, subjungit dicens : *Cum superioribus etiam hos junge versiculos*. Plures itaque in hac sententia versiculos esse non negabat. Vide de his nostras conjecturas in Prolegomenis. MART.

² Plerique mss. libri atque editi *bibentes pro viventes* legunt.

et delectabile est oculis videre solem.
 Si annis multis vixerit homo,
 et in his omnibus lætatus fuerit :
 Meminisse debet tenebrosi temporis,
 et dierum multorum :
 qui cum venerint, vanitatis arguentur præterita.
 Lætare ergo, juvenis, in adolescentia tua,
 et in bono sit cor tuum in diebus juventutis tuæ.
 Et ambula in viis cordis tui,
 et in introitu oculorum tuorum :
 Et scito quod pro omnibus his
 adducet te Deus in iudicium.
 Aufer iram a corde tuo,
 et amove malitiam a carne tua.
 Adolescentia enim et voluptas vana sunt.
 (Cap. XII.) Memento Creatoris tui in diebus juven-
 tutis tuæ,
 antequam veniat tempus afflictionis,
 et appropinquent anni, de quibus dicas : Non
 mihi placent.
 Antequam tenebrescat sol,
 et lumen, et luna, et stellæ,
 et revertantur nubes post pluviam :
 Quando commovebuntur custodes domus,
 et nutabunt viri fortissimi ;
 Et otiosæ erunt molentes in minuto numero,
 et tenebrescent videntes per foramina :
 Et claudent ostia in platea,
 in humilitate vocis molentis :
 Et consurgent ad vocem volucris,
 et obsurdescent¹ omnes filie carminis.
 Excelsa quoque timebunt,
 et formidabunt in via.

A Florebit amygdalum,
 et impinguebitur locusta,
 et dissipabitur capparitis :
 Quoniam ibi homo in domum æternitatis suæ,
 et circuibunt in platea plangentes.
 Antequam rumpatur funiculus argenteus,
 et recurrat vitta aurea :
 Et conteratur hydria super fontem,
 et confringatur tota super cisternam :
 Et revertatur pulvis in terram suam unde erat,
 et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.
 Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, omnia va-
 nitas.
 Cumque esset sapientissimus Ecclesiastes,
 docuit populum, et enarravit quæ fecerat :
 et investigans composuit parabolas multas.
 Quæsiuit verba utilia,
 et conscripsit sermones rectissimos, ac veritate
 plenos.
 B Verba sapientium sicut stimuli,
 et quasi clavi in altum defixi,
 quæ per magistrorum consilium data sunt a pe-
 store uno.
 His amplius, fili mi, ne requiras.
 Faciendi plures libros nullus est finis :
 frequensque meditatio, carnis afflictio est.
 Finem loquendi omnes pariter audiamus.
 Deum time, et mandata ejus observa :
 Hoc est enim omnis homo :
 et cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium
 pro omni errato, sive bonum, sive malum illud
 sit.

Explicit liber Ecclesiastes.

¹ Legit olim Alcuinus *obmutescunt*; verum alii, melius habetur in Hebræo, *surdescere*.

INCIPIIT

CANTICUM CANTICORUM

Quod Hebraice dicitur

SIR ASSIRIM.

(Cap. I.) Osculetur me osculo oris sui :
 quia meliora sunt ubera tua vino,
 fragrantia unguentis optimis.
 Oleum effusum nomen tuum :
 ideo adolescentulæ dilexerunt te.
 Trahe me,
 post te curremus¹,
 Introduxit me rex in cellaria sua :
 exultabimus, et lætabimur in te :
 Memores uberum tuorum super vinum :
 recti diligunt te.
 Nigra sum, sed formosa, filie Jerusalem,
 sicut tabernacula Cedar,
 sicut pelles Salomonis.
 Nolite me considerare quod fusca sim,
 quia decoloravit me sol :
 Filii matris meæ pugnauerunt contra me,
 posuerunt me custodem in vineis :

C vineam meam non custodivi.
 Indica mihi, quem diligit anima mea :
 ut pascas, ubi cubes in meridie,
 ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum:
 Si ignoras te, o pulchra inter mulieres,
 egredere, et abi post vestigia gregum,
 et pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorum.
 Equitatu meo in curribus Pharaonis
 assimilavi te, amica mea.
 Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis
 collum tuum sicut monilia.
 Murenulas aureas faciemus tibi,
 vermiculatas argento.
 Dum esset rex in accubitu suo,
 nardus mea dedit odorem suum :
 Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi,
 inter ubera mea commorabitur.
 Botrus Cypri dilectus meus mihi,

¹ Quæ subjungit Vulgata, *in odorem unguentorum tuorum*, ex LXX Interpretibus derivantur, neque

Hebræus habet; sed et ipsa Complutensis Latina editio expungit.